

BEGAVÎ, Ferrâ

(الفراء البغوي)

Ebû Muhammed Muhyissünne
el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed
el-Ferrâ el-Begavî
(ö. 516/1122)

Muhaddis, müfessir ve Şâfiî fakihi.

Çocukluk ve gençlik yılları hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Kendisine Horasan'da Merverrûz ile Herat arasında bulunan Bağşûr (Bağ) kasabasına nisbetle Begavî denmiştir. Ferrâ lakabı kürkçülük yapan babasına aittir. Bu sebeple İbnü'l-Ferrâ diye de anılır.

1067 yılı civarında ilim tahsili için Merverrûz'a giderek Şâfiî fakihi Kadı Hüseyin b. Muhammed el-Merverrûzî'den fıkıh ve hadis okudu. Horasan illerini dolaşıp Ebû Ömer Abdülvâhid el-Melîhî, Ebû'l-Hasan Ali el-Cüveynî, Ebû Bekir Ya'kûb es-Sayrafi gibi hocalardan çeşitli dersler aldı. Daha sonra ikinci vatani sayılan Merverrûz'a yerleşti ve hocası Kadı Hüseyin b. Muhammed'in vefatından sonra onun yerini alarak birçok talebe yetiştirdi ve eser yazdı. Seçkin talebeleri arasında, *Şerhu's-sünne*'nin râvisi Hafede diye tanınan Ebû Mansûr Muhammed el-Attârî, Ebû'l-Feth Muhammed el-Hemedânî, Ebû'l-Mekârim Fazlullah en-Nügânî de yer almaktadır. Zühnd ve takvâsı, sade giyimi, önceleri sadece ekmekle, fakat zayıf düşmesi üzerine zeytin ekmekle yetinmesi, abdestsiz ders vermemesi gibi özellikleriyle tanınan Begavî bulunduğu çevrenin dışına çıkmadı.

Begavî yaşayışında olduğu gibi ilmi anlayışında da selevin yolunu takip etti. Şâfiî mezhebine bağlı bir çevrede yetiştiği ve hatta Şâfiî fıkıhına dair *et-Tehzîb* adlı önemli bir eser yazdığı halde mezhep taassubuna düşmedi. Bütün mezheplerin görüşlerini inceleyip naslara en uygun ve delil yönünden en kuvvetli bulduklarını benimsemekte tereddüt etmedi. Kur'an ve Sünnet kültürünün yaygınlaşmasına gayret ederek müslümanları bu iki kaynağa sarılmaya çağırdı. Bu sebeple de kendisine "Muhyissünne" ve "Rûknüddin" lakapları verildi. Bütün çalışmalarını sünnet üzerinde yoğunlaştırdığını belirten Begavî, hadis metinleri üzerinde daha fazla durulmasını sağlamak için senedsiz hadis nakli geleneğini başlatmıştır. Nitekim kendisinden sonra bilhassa halk için tertip ve tasnif edilen hadis kitaplarında hadis senedleri alınmamış, sahâbeden olan râvi zikredilmekle yetinilmiştir.

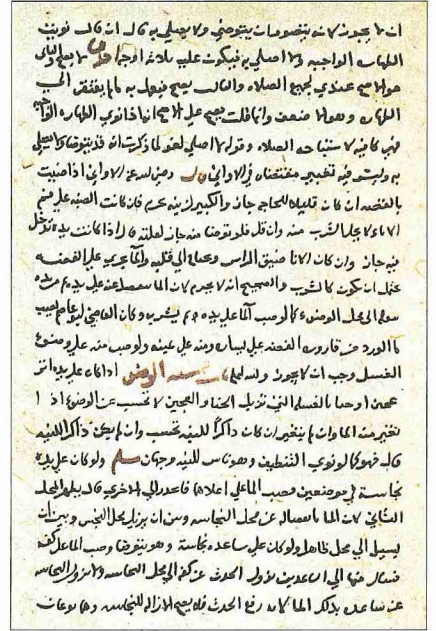
Begavî seksen yaşlarında Merverrûz'da vefat etmiş ve çok sevdiği hocası Kadı Hüseyin el-Merverrûzî'nin yanına Tâlekân Kabristanı'na defnedilmiştir. Kaynaklarda vefat tarihi 510 (1116) olarak da geçmektedir.

Begavî'nin fıkıh yönü Salâh Abdülganî Ali eş-Şera' tarafından *el-İmâmü'l-Begavî ve eşeruhû fi'l-fıkh* adlı çalışmayla (Riyad 1404/1984), tefsirdeki yeri de Afâf Abdülgafûr Hamîd tarafından *el-Begavî ve menhecühû fi't-tefsîr* (Bağdad 1983) adlı eserle ortaya konmuştur.

Eserleri. Arap ve Fars dilleriyle eser vermiş olan Begavî'nin çalışmaları hadis, tefsir ve fıkıh ilimlerine dairdir.

A) Hadis. 1. *Şerhu's-sünne**. Tanınmış muhaddislerin eserlerinden seçtiği hadisleri konularına göre sıraladıktan sonra az kullanılan kelimeleri açıklayarak ve âlimlerin ihtilâf ettiği fikhî problemleri, hadisten elde edilen hükümleri belirterek şerhetmiştir. Müellife Muhyissünne lakabını kazandıran bu eser, Züheyr eş-Şâviş ve Şuayb el-Arnaût tarafından son cildi fihrist olmak üzere on altı cilt halinde Dimaşk (1390-1400/1970-1980) ve Beyrut'ta (1403/1983) yayımlanmıştır. 2. *Meşâbihu's-sünne**. Güvenilir hadis kaynaklarından senedlerini çıkararak seçtiği hadisleri önce konularına göre sıralamış, sonra da her babı kendi arasında sahih ve hasen hadisler olmak üzere ikiye ayırmıştır. 4719 hadisi ihtiva eden eser İslâm âleminde büyük bir şöhret kazanmış ve üzerinde otuzdan fazla âlim tarafından şerh ve ta'lik yazılmıştır. Eser 1294 ve 1318 yıllarında Kahire'de yayımlanmış, son olarak Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî, Muhammed Selim İbrâhim ve Cemal Hamdi ez-Zehabî tarafından hadislerin kaynağı tahkik edilerek dört cilt halinde Beyrut'ta basılmıştır (1407/1987). 3. *el-Câmi' (el-Cem') beyne's-Şahîhâyn*. Hem *Şahîh-i Buḥârî* hem de *Şahîh-i Müslim*'de bulunan hadisleri senedsiz olarak bir araya getirdiği bu eserin günümüze gelip gelmediği bilinmemektedir. 4. *el-Envâr fî şemâ'il-i'n-nebiyyî'l-muḥtâr*. *İrşâdü'l-envâr* diye de anılan eser 101 bab olup hadisler senedleriyle birlikte zikredilmiştir (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 622). 5. *Şerhu Câmi'it-Tirmizî* (*GAL Suppl.*, I, 268, 622). Begavî'nin ayrıca *el-Erba'üne hadîşen* adlı bir kitabıyla hocaları hakkında bilgi verdiği *Mu'cemû's-süyûḥ* adlı bir eseri kaynaklarda zikredilmektedir.

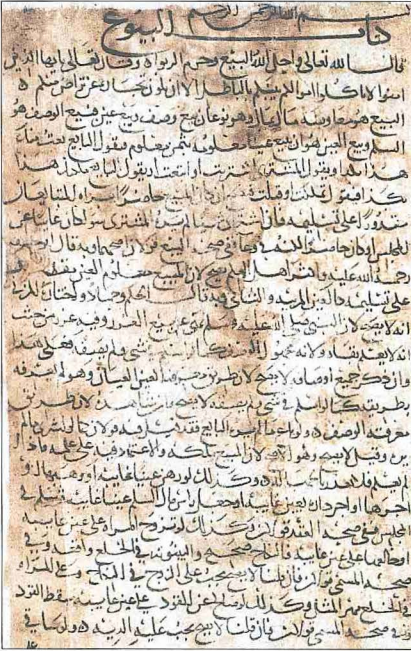
B) Fıkıh. 1. *et-Tehzîb*. Müellif, Şâfiî fıkıhının önemli bir kaynağı kabul edilen bu

Ferrâ el-Begavî'nin *Fetâvâ* adlı eserinden bir sayfa
(Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 675/3, vr. 225*)

eserinde hocası Kadı Hüseyin el-Merverrûzî'nin *et-Ta'likâ* adlı meşhur kitabını esas almıştır. Eserin her babı ilgili âyet ve hadislerle başlamakta, sonra Begavî o konuda hem kendinin hem de diğer âlimlerin görüşlerini zikretmektedir. Dört cilt olan eserin I. cildi Ezher Kütüphanesi'nde (Fıkhu's-Şâfiî, nr. 43) ve Dârü'l-Kütübü'l-Misriyye'de (nr. 488), II ve III. ciltleri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (III. Ahmed, nr. 870), IV. cildi de Zâhiriyye Kütüphanesi'nde (Fıkhu's-Şâfiî, nr. 992) bulunmaktadır. 2. *Fetâvâ*. Begavî'ye sorulan fikhî meselelerin cevaplarını ihtiva eden eserin Süleymaniye (nr. 675/3) ve Zâhiriyye kütüphanelerinde (Fıkhu's-Şâfiî, nr. 375) birer nüshası bulunmaktadır. 3. *el-Kifâye fi'l-fıkh*. Şâfiî fıkıhına dair Farsça olarak yazdığı bu eserin bir nüshası Tahran Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Safâ, II, 928-929). 4. *Tercemetü'l-aḥkâm*. Farsça yazılmış olan bu eserin bir nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndedir (nr. 2282/2).

C) Tefsir. 1. *Me'âlimü't-tenzil**. Begavî'nin en tanınmış eseri olup âyetleri hadislerle, sahâbe ve tâbiîn müfessirlerinin ve daha sonraki âlimlerin görüşleriyle açıklamaktadır. Muhaddis olması sebebiyle daha önce yazılan tefsirlerdeki zayıf ve uydurma rivayetleri tenkit etmiştir. Eserin çeşitli baskıları yapılmıştır. İran'da taş baskısı olarak dört cilt halin-

Ferrâ el-Begavî'nin *el-Tehzib adli* eserinin ilk sayfası
(TSMK, III. Ahmed, nr. 870)

de tarih belirtilmeden, Bombay'da (1269, 1296, 1309) ve Kahire'de *Lübâbü't-te'vîl* ile birlikte (1305, 1331) ve son olarak Beyrut'ta (1407/1987) basılmıştır. 2. *el-Kifâye fi'l-kur'a*. Musul Umumi Evkaf Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Hazâinü Medreseti'l-Hayyât, Mecmûa, nr. 16/37).

BİBLİYOGRAFYA :

Begavî, *Şerhu's-sünne* (nşr. Şuayb el-Arnaüt — M. Zühayr eş-Şavîs), Dimaşk 1390-1400, nâşirlerin mukaddimesi, I, 19-31; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 136-137; Zehebî, *Tezkiretül-huf-faz*, IV, 1257-1259; Sübki, *Tabakât*, IV, 214-217; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, s. 206; Sü-yûti, *Tabakâtü'l-müfesssîn*, Kahire 1976, s. 12-13; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 48-49; *Keş-fü'z-zunûn*, I, 195, 397; II, 1040, 1499, 1698; Serkis, *Mu'cem*, I, 573; Brockelmann, *GAL*, I, 447-449; *GAL Suppl.*, I, 268, 622; a.mlf., "Bega-vî", *IA*, II, 449; Safâ, *Edebiyyât*, II, 928-929; M. Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefsîr ve'l-müfesssîrân*, Kahire 1381/1961-62, I, 234-238; Mirzâ Muhammed — Bâkir Hânsârî, *Rauzâtü'l-cennât*, Beyrut 1391, III, 187; Ali Şevâh İshak, *Mu'ce-mû muşannefâtü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Riyad 1403-1404/1983-84, III, 154; Afâf Abdülgafûr Hamîd, *el-Begavî ve menhecühü fi't-tefsîr*, Bağdat 1983; Salâh Abdülganî Ali eş-Şer', *el-İmâm el-Begavî ve eşeruhü fi'l-fihkî'l-İslâmî*, Riyad 1404/1984; Muhammed İbrâhim Şerîf, *el-Begavî el-Ferrâ ve tefsîruhü li'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Kahire 1406/1986; Ali Eroğlu, *el-Begavî ve Tefsîrindeki Metodu* (doktora tezi, 1987), Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; J. Robson, "al-Baghavî", *EI²* (İng.), I, 893.

MEVLÜT GÜNGÖR

BEGOVİÇ, Mehmet

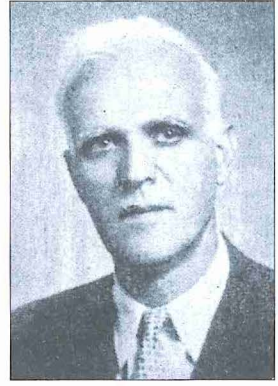
(1904-1990)

Bosna - Hersekli İslâm hukukçusu.

8 Nisan 1904 tarihinde Bosna'nın Hersek bölgesindeki Trebinje kazasına bağlı Lastva nahiyesinde doğdu. İlkokulu Lastva'da, ortaokul ve liseyi Mostar'da okudu. Bu mekteplerde Almanca, Latince ve Arapça öğrendi. 1926'da Belgrad Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Ertesi yıl devlet bursuyla gittiği Cezayir Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde İslâm hukuku alanında doktora yaptı (1927-1930). Daha sonra ülkesine dönerek Belgrad Üniversitesi Hukuk Fakültesi İslâm Hukuku Bölümü'nde göreve başlayan Begoviç 1931'de doçent, 1937'de profesör oldu. Yugoslavya'nın işgali sırasında (1941-1945) kapatılan Belgrad Üniversitesi'ndeki pek çok profesör gibi o da emekliye sevk edildi. İşgalin son bulmasıyla aynı fakültede tekrar görevlendirildi. Ancak 1946'da şeriat mahkemelerinin ilgasıyla birlikte fakültenin İslâm Hukuku Bölümü de kaldırıldığından bu defa Aile Hukuku Bölümü'nde görev aldı. 1946'da ordinaryüs profesör, 1953'te dekan olan Begoviç 1975'te emekliye ayrıldı.

Saraybosna, Üsküp ve Ljubljana'daki hukuk fakültelerinin kurucu üyelerinden olan Begoviç 1955'te Paris'teki Mukayeseli Hukuk Cemiyeti (Société de Législation Comparée), 1957'de Londra'daki Milletlerarası Hukuk Cemiyeti (International Law Association), 1958'de Sırp İlimler ve Güzel Sanatlar Akademisi (Srpske Akademije Nauka i Umjetnosti), 1973'te Bosna-Hersek İlimler Akademisi (Akademije Nauka Bosne i Hercegovine) üyeliklerine seçildi. Ayrıca Sırp İlimler ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin Balkanoloji ve Etnografya enstitülerinin ilim heyeti başkanlığına da yapan Begoviç Saraybosna'daki İlahiyat Fakültesi'nin kuruluşu (1977) ve öğretim kadrosunun yetiştirilmesine de büyük katkıda bulundu. Yaptığı ilmi çalışmalar sebebiyle Sırp hükümeti, hukuk ilmine katkıları sebebiyle Sırp İlimler ve Güzel Sanatlar Akademisi ve kuruluşundaki yardımlarından dolayı da Saraybosna'daki Hukuk Fakültesi tarafından ödüllendirildi. Begoviç 7 Ekim 1990'da Belgrad'da vefat etti.

Bir yandan Yugoslavya'daki bütün hukuk fakültelerinde Roma hukuku yanındaki İslâm hukukunun da ders olarak okutulmasını savunan Begoviç diğer yandan 1940'larda gelişen modernist İslâmcı ha-

Mehmet
Begoviç

reketin öncülüğünü yapmış, eserlerinde de 1920 ve 1930'larda Mısır'da girişilen hukukî ve adlî reformların Yugoslavya'daki şer'î yargı sistemine uyarlanmasıyla ilgili gerektirilen savunarak yaşayan İslâm hukukunun yeniden düzenlenip kanunlaştırılması yolunda gayret sarfetmiştir. Osmanlı medenî hukukunun *Mecelle* adı altında yeniden kanunlaştırılması teşebbüsünü de bu meyanda değerlendiren Begoviç, "Medzella i Opsti İmovinski Zakonik za Crnu Goru" adıyla kaleme aldığı bir makalesinde (*Prilozi Za Orijentalnu filologiju*, Sarajevo 1955, V, 33-43) *Mecelle* ile Karadağ medenî kanunu arasında mukayeseler yapmıştır.

Eserleri. Begoviç'in İslâm hukuku, Yugoslavya Boşnak müslümanlarının dinî, siyasî, kültürel ve sosyal hayatları, Osmanlı devri hukuk tarihi ve Yugoslav medenî hukuku olmak üzere dört ana başlık altında toplanabilecek altmış aşkın eser ve makalesi bulunmaktadır. Sırpça, Almanca ve Fransızca olarak kaleme aldığı bu eserlerinden bazıları şunlardır: 1. *De l'Evolution du droit Musulman en Yougoslavie* (Alger 1930). Doktora tezi olup fakülte profesörler kurulu tarafından ödüllendirilen (1931) bu eser İslâm hukukunun Yugoslavya'daki gelişmesiyle ilgilidir. 2. *Šerijatsko bratno pravo sa kratkim uvodom u izucavanje šerijatskog prava* (Beograd 1936). İslâm aile hukuku ile ilgili olan eser İslâm hukukuna dair bir genel girişle başlamaktadır. 3. *Vakufi u Jugoslaviji* (Beograd 1963). Yugoslavya'daki İslâm vakıfları ile ilgili olan eserde vakıf kurumunun kısa bir tarihçesi ve vakıf kanunlarına umumî bir bakıştan sonra vakıflara dair çeşitli hükümlere yer verilmektedir. 4. *Nasledno pravo po gradjanskom zakonu Kraljevine Srbije, sa kratkim pregledom šerijatskog naslednog prava* (Beograd 1940). Profesör Arandjelović ile birlikte hazırladığı bu eser Sırbistan Krallı-